

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE KYRGYZ REPUBLIC

119/41 - Бишкек ш. К. Тыныстанов көч. 257
Тел: 66-24-43, факс: (0312) 62-15-20

257 - Б. Дуңганов көч. 100-А
E-mail: info@edu.gov.kg

119/41 - Бишкек ш. К. Тыныстанов көч. 257
http://edu.gov.kg

БУЙРУК

ПРИКАЗ

№ 722/1 2018 жылдын 04 июль

“Кыргыз тили, адабияты жана аларды окутуунун методикасы боюнча изилдөө жүргүзүүчү чет элдик аспирант-изденүүчүлөр үчүн мамлекеттик тил боюнча кандидаттык экзамендин жобосу жана типтүү программасын бекитүү жөнүндө”

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 22-августундагы №578 “Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук актыларды бекитүү жөнүндө” токтомунун 44,47 пункттарына ылайык, буйрук кылам:

1. Кыргыз Республикасында кыргыз тили, адабияты жана аларды окутуунун методикасы боюнча изилдөө жүргүзүүчү чет элдик аспирант-изденүүчүлөр үчүн мамлекеттик тил боюнча кандидаттык экзамендин жобосу тиркемеге ылайык бекитилсин.
2. Кыргыз Республикасында “Кыргыз тили, адабияты жана аларды окутуунун методикасы” боюнча изилдөө жүргүзүүчү чет элдик аспирант-изденүүчүлөр үчүн мамлекеттик тил боюнча кандидаттык экзамендин типтүү программасы тиркемеге ылайык бекитилсин.
3. Бул буйруктун аткарылышын көзөмөлдөө министрдин орун басары А.А.Муратовго жүктөлсүн.

Министр

Г.К.Кудайбердиева

Кыргыз Республикасынын
Билим берүү жана илим министрлигинин
2018-жылдын “04” июнундагы
№722/1 буйругу менен
бекитилген

**КЫРГЫЗ ТИЛИ, АДАБИЯТЫ ЖАНА АЛАРДЫ ОКУТУУНУН МЕТОДИКАСЫ,
САЛЫШТЫРМА ТИПОЛОГИЯ, ТИЛДИН ТЕОРИЯСЫ АДИСТИКТЕРИ
БОЮНЧА ИЗИЛДӨӨ ЖҮРГҮЗҮҮЧҮ
ЧЕТ ЭЛДИК АСПИРАНТ-ИЗДЕНҮҮЧҮЛӨР ҮЧҮН
МАМЛЕКЕТТИК ТИЛ БОЮНЧА
КАНДИДАТТЫК ЭКЗАМЕНДИН ЖОБОСУ**

КИРИШ СӨЗ

Адистиги кыргыз тили, адабияты жана аларды окутуунун методикасы, салыштырма типология, тилдин теориясы болгон аспирант-изденүүчүлөрдүн мамлекеттик тилди В2 – ОРТОДОН ЖОГОРКУ деңгээлде билүүсүнө коюлган талаптарды чагылдырган методикалык колдонмо Кыргыз Республикасынын аймагында кандидаттык илимий изилдөөлөрдү ишке ашырып, коргоого алып чыгуунун алдында милдеттүү түрдө тапшырылуучу кандидаттык экзамендердин мазмундук көлөмүн чагылдыруу максатында 2015 – жылдын 19-ноябрында бекитилген Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин «Мамлекеттик тил боюнча кандидаттык экзамендин Жобосуна» ылайык иштелип чыкты.

Кыргыз Республикасынын аймагында изденүүчүлөр бул талаптарда аталган адистиктерден башка ар кандай адистиктерде расмий орус тилинде илимий иштерин коргос үчүн жогоруда көрсөтүлгөн Жобого ылайык өздөрүнүн мамлекеттик кыргыз тилин билүү деңгээлин «Кыргызтест» системасы аркылуу тастыктап, сертификат алууга тийиш.

Аспирант-изденүүчүлөрдүн мамлекеттик тилди билүү деңгээли тест аркылуу аныкталат. Тестте бул деңгээлге ылайык «Лексика. Грамматика», ошондой эле кеп ишмердүүлүгүнүн рецептивдик («Угуу», «Окуу») жана продуктивдик («Жазуу», «Сүйлөө») түрлөрүнүн калыптанышы текшерилет. Бул методикалык колдонмодо аспирант-изденүүчүлөрдүн мамлекеттик тилди билүүнүн ОРТОДОН ЖОГОРУ деңгээлине коюлган атайын талаптар, типтүү тесттер, тапшырмалардын түрлөрү, форматтары жана ар кандай чөйрөдө колдонулуучу кеп үлгүлөрү камтылган.

1. Кандидаттык экзамендин максаты жана милдеттери

Экзамендин максаты: аспирант-изденүүчүлөрдүн мамлекеттик тилде изилдөө жүргүзүп, кандидаттык диссертация жаза билүүгө даярдыгын аныктоо үчүн коммуникативдик-тилдик ишмердүүлүктөрүнүн бардык түрлөрүндөгү билиминин билгиликтеринин жана көндүмдөрүнүн деңгээлин аныктоо болуп саналат.

Бул максатты ишке ашыруу үчүн төмөндөгүдөй милдеттер коюлат:

Коммуникативдик милдеттер:

- Мамлекеттик кыргыз тилинде орфоэпиялык талаптарга жана кеп кырдаалдарынын талаптарына, шарттарына ылайык коомдук-саясий, социалдык жашоо-тиричиликтик, ошондой эле илимий изилдөөсүнүн темасына, кесибин байланышкан темаларда керектүү лексикалык каражаттарды, кеп кырдаалыны кошумча каражаттарын колдонуу менен диалогдук, монологдук багыттарда, кыргыз тилинин кеп этикетин жогорку деңгээлде колдонуу менен эркин сүйлөй жана маектеше билүү.

- Кыргыз тилинин функциялык стилдеринин өзгөчөлүктөрүн жана талаптары ажырымдай билүү менен, ар кандай стилдердеги адабияттарды, булактарды окуу алардын негизги идеяларын, тилдик каражаттарын аныктай алуу жана алар боюнча көз караштагы пикирин, илимий интерпретацияларын оозеки жана жазуу түрүндө эркин билдире алуу.

Таанып - билүүчүлүк милдеттер:

- Аткарылуучу изилдөөнүн алкагында Кыргыз Республикасына, кыргыз тилине жана анын тарыхына тиешелүү маалыматтарды жетиштүү деңгээлде билүү.
- Кыргыз Республикасынын ишкердүүлүгүнүн коомдук-социалдык, илимий, экономикалык, ж.б. тармактары тууралуу маалыматтарга жетиштүү деңгээлде ээ болуу;
- Кыргыз элинин, Кыргыз Республикасынын көп улуттуу жарандарынын этномаданий өзгөчөлүктөрү тууралуу маалыматтарга жетиштүү деңгээлде ээ болуу.

Өнүктүрүүчү милдеттер:

- Кыргыз мамлекеттик тилинде кесиптик илимий ишкердүүлүгүнө колдонууга мүмкүн жана зарыл болгон билимдерге, билгиликтерге жана көндүмдөргө ээ болуу;
- Кесиптери боюнча тилчи, адабиятчы, методисттер үчүн зарыл болгон филологиялык - методикалык билимдерин кыргыз мамлекеттик тилинде дайыма өркүндөтүп, тереңдетип, системалоого кам көрүү;
- Кесиптик багыты боюнча кыргыз мамлекеттик тилинде илимий иштерди жазып, ар кандай форматтагы конференция, семинар, конгресстерге катышып, илимий иштеринин жыйынтыктары менен оозеки (доклад) түрүндө жана жазуу (рецензия, макала, монография) түрүндө илимий чөйрөнү тааныштыруу.

2. Аспирант-изденүүчүнүн мамлекеттик тилди билүү деңгээлинин мазмуну.

Экзаменге даярдоо курсунун структурасы.

1. B2 - ортодон жогорку деңгээлде аспирант-изденүүчүлөр күнүмдүк-тиричиликтик, социалдык-маданий, илимий-техникалык, расмий-иштиктүү чөйрөлөрдө даярдыктуу жана даярдыксыз монологдук/ диалогдук кептердин көндүмдөрү аркылуу мамлекеттик тилде коммуникативдик – прагматикалык маселелерди чечүү менен кептик ишкердүүлүктү жүзөгө ашыра билүүгө тийиш.

2. Аспирант-изденүүчүлөр үчүн ортодон жогорку B2 деңгээлинин лексикалык минимумун ушул деңгээлдин тематикалык жана интенциялык минимумдарынын чегинде сүйлөшүүнү камсыз кылган 6000 активдүү сөз бирдигин жана негизги этикеттик сөз айкаштарын камтыган 10000ге чейинки сөз жана сөз айкаштары түзөт.

3. Мамлекеттик тил боюнча «КЫРГЫЗТЕСТ» системасынын B2 деңгээлинин сертификаты изденүүчүлөрдүн илимий изилдөөлөрдү ишке ашырууда жана баарлашуунун бардык чөйрөлөрүндө чагылдырылуучу коммуникативдик компетенцияларынын ортодон жогорку деңгээлде экендигин тастыктайт.

4. Аспирант-изденүүчү мамлекеттик кыргыз тилин жалпы өздөштүрүү менен коммуникативдик компетенцияларын ортодон жогорку B2 деңгээлинин алкагында калыптандырып, кандидаттык экзамен тапшырууга даярдануу үчүн жогоруда белгиленген «Жобонун» талаптарына ылайык, жалпы 144 окуу сааты талап кылынат, анын ичинде 60 саат аудиториялык жана 84 саат аудиториядан тышкары иштерге бөлүнөт.

Окуу-илимий ишкердүүлүктүн түрлөрү:

- Кандидаттык экзаменге даярданууга багытталган лекциялык, практикалык сабактар жана лабораториялык иштер.
- Атайын тапшырмалар менен аспиранттын өз алдынча иштөөсү.
- Окутуучу же илимий жетекчиси менен бирге же жекече иштөө.
- Экзаменге даярдануу жана реферат жазуу.

3. Кептик билгиликтерге коюлган талаптар

3.1. Угуп түшүнүү

Угуп түшүнүүдө изденүүчү төмөндөгү көндүмдөргө жана билгиликтерге ээ болууга тийиш:

- адистиги боюнча окуп, билген маалыматтарга, тилдик материалга, тексттерде фон катары кызмат кылган өлкө таануу маалыматтарына, тилдик жана контексттик алдын ала божомолдорго таянуу менен, оригиналдуу монологдук (лекция, доклад) жана диалогдук (маектешүү, дискуссия) кептерди угуп кабылдай билүү;
  - илимий жана кесиптик мазмундагы аудиотексттин өзгөчөлүктөрүн, спецификасын түшүнүү менен, кабыл алынган маалыматтын мазмунун белгиленген илимий позициялардын аргументтүүлүк жана маанилүүлүк деңгээли тараптан баалай билүү.

3.1.1. Монологдук кепти угуп-түшүнүү

Тексттин тематикасы: аспирант-изденүүчүнүн адистигине, азыркы убактагы лингвистикалык-адабий проблемаларга байланыштуу жана илимий чөйрөдө актуалдуу.

Тексттин тиби: сүрөттөө-баяндоо мүнөздөгү мазмунунда ачык түрдө (эксплициттик) баа берүү орун алган монолог; оперативдүү фактыларга негизделген маалыматтык чакан монологдор.

Тексттин көлөмү: 200-250 сөз.

Тааныш эмес сөздөрдүн саны: 10% чейин

Кептин ылдамдыгы: табигый (мүнөтүнө 160 – 220 муундан ашык)

Уктуруу саны: 1 жолу.

3.1.2. Диалогдук кепти угуп-түшүнүү

Тексттин тематикасы: аспирант-изденүүчүнүн адистигине, азыркы убактагы лингвистикалык-адабий проблемаларга байланыштуу жана илимий чөйрөдө актуалдуу.

Тексттин тиби: пикир алышуу.

Тексттин көлөмү: 10-30 айтым

Тааныш эмес сөздөрдүн саны: 6% чейин.

Кептин ылдамдыгы: табигый (мүнөтүнө 160 – 220 муундан ашык)

Уктуруу саны: 1 жолу

3.2. Окуп түшүнүү

Окуп түшүнүүдө изденүүчүгө төмөнкүдөй талаптар коюлат:

- окуунун бардык түрлөрүнүн алкагында (изилдеп окуу, окуп таанышуу, издеп-иликтеп окуу жана көз жүгүртүп окуу) өз адистиги боюнча оригиналдуу адабияттарды өз алдынча табуу, эркин окуу жана түшүнө билүү, өз изилдөөсүндө колдоно билүү;
- кыргыз тилиндеги сөздүктөр, маалыматтамалар жана башка кошумча маалыматтар булактары менен колдоно билүү;
- Окуунун түрү: изилдеп окуу, окуп таанышуу, издеп-иликтеп окуу жана көз жүгүртүп окуу.
- Тексттин тематикасы: илимий, расмий-иштиктүү, социалдык-маданий чөйрөлөрдө актуалдуу.
- Тексттин тиби: анализ, ой жүгүртүү, маалымдоо элементтерин камтыган сүрөттөө-баяндоо түрүндөгү текст.
- Тексттин көлөмү: 250 – 600 сөз.
- Тааныш эмес сөздөрдүн саны: 10 % га чейин.
- Окуунун ылдамдыгы: изилдеп окууда – минутасына 50 сөз, мазмунун жалпы издеп-иликтеп окууда – минутасына 150- 200 сөз, көз жүгүртүп окууда – минутасына – 350 - 400 сөз.

3.3. Жазуу

Жазууда изденүүчү төмөнкүдөй көндүмдөргө жана билгиликтерге ээ боууга тийиш:

- окулган же угулган тексттеги негизги маалыматты план, конспект, резюме, аннотация, реферат түрүндө жазуу жүзүндө билдире алуу;
- илимий изилдөөсүнүн проблематикасы боюнча маалымдама, макала, докладдын тезисин даярдоо; жазуу жүзүндө документтерди, отчет, илимий конференцияга катышууга, чет элдик стажировкага барууга арыз, билдирүү түзүү;
- кыргыз тилинин лексика-грамматикалык, композициялык-стистикалык, орфографиялык жана пунктуациялык эрежелерине ылайык кат жазып-алышуу (анын ичинде интернет аркылуу).
- Жазылуучу тексттин көлөмү: тапшырманын тибине жана берилген убакытка жараша.
- Жаран тарабынан иштелип жазылуучу тексттин тиби: расмий-иштиктүү мүнөздөгү текст: ой жүгүртүү элементтери бар болгон сүрөттөө-баяндоо мүнөздөгү расмий жана расмий эмес мазмундагы текст.
- Берилүүчү тексттин тиби: баа берүү элементтери менен берилген маалыматтык мүнөздөгү аудиотекст; ой жүгүртүү элементтери менен берилген сүрөттөө-баяндоо түрүндөгү текст.
- Тест тапшыруучунун жазган текстинин көлөмү: тапшырманын тибине жараша.
- Тексттин тематикасы: баарлашуунун коомдук-тиричилик, расмий-иштиктүү, илимий, социалдык-маданий чөйрөлөрүндө актуалдуу.
- Тексттин көлөмү: 180 – 250 сөз.
- Тааныш эмес сөздөрдүн саны: 6%га чейин.
- Аудиотексттин уктурулушу: 1 жолу.
- Жазуу иштеринин көлөмү: 20 – 25 сүйлөм.

Тест тапшыруучунун түзгөн тексти азыркы адабий кыргыз тилинин нормаларына ылайык жазылышы керек.

3.4. Сүйлөө

Сүйлөөдө изденүүчү төмөнкүдөй көндүмдөргө жана билгиликтерге ээ болууга тийиш:

- окулган же угулган илимий-кесиптик тексттин мазмунун анын жазылып-фиксацияланган текстине таянуу менен оозеки түрдө чагылдыра алуу, ага комментарий берүү жана текст боюнча суроолорго жооп берүү;
- турмуш-тиричиликке жана кесип-адистикке байланыштуу темаларда жеке монологдук кеп түзүү, ошондой эле конференцияларда билдирүү, докладдар менен чыгып сүйлөө;
- эркин маекти жүргүзө билүү, кайсы бир проблемаларга өз пикирин билдирүү жана илимий дискуссияларга катышуу.

3.4.1. Монологдук кеп

Тексттин тиби: ой жүгүртүү элементтерин камтыган сүрөттөө-баяндоо түрүндөгү монологдук текст.

Тексттин тематикасы: баарлашуунун кесиптик-илимий, социалдык-маданий чөйрөлөрүндө актуалдуу.

Монологдун убактысы: 2-4 мүнөт

Тексттин көлөмү: тапшырманын тибине ылайык.

3.4.2. Диалогдук кеп

Тексттин тиби: сурамжылоо, пикир алмашуу.

Тексттин тематикасы: баарлашуунун күнүмдүк тиричилик, расмий-иштиктүү, социалдык-маданий, кесиптик-илимий чөйрөлөрүндө актуалдуу.

Тест тапшыруучу иштеп чыгуучу тексттин көлөмү: тексттен түшүнгөнүн (тексттин көлөмүнө ылайык) 4–10 сүйлөмдүн чегинде айтып берүү керек.

Маектешүү убактысы: 3–5 мүнөт (тест-интервью болсо 10 мүнөткө чейин).

3.5. Тилдик материал

Конкреттүү тилдик материалды тандоодо төмөндөгү функциялык категорияларды эске алуу зарыл:

Фактылык маалыматты бере билүү: баяндоо, сүрөттөө, ой жүгүртүү, тактоо маалыматтарын чагылдыруучу каражаттарды ажыратып билүү, уккан же окулган маалыматты коррекциялоо, билдирүүлөрдүн, докладдын, ж.б. темаларын аныктоо.

Маалыматты эмоциялык жактан баалоону билдирүү: колдоо/ четке кагуу, таң калуу, суктануу, жактыруу, ж.б. чагылдыруучу каражаттар.

Интеллектуалдык мамилелерди билдире билүү: макул болуу/ макул эместик, бир нерсени жасай алуу/ жасай албоо, бир нерсени жасай алуу/ жасай албоо мүмкүнчүлүгүн аныктоо, айтылып жаткан фактыга ишенимдүүлүктү/ күмөн болууну билдирүүчү каражаттар.

Дискурсту структуралоо: темага киришүүнү, теманын өөрчүшүн, теманын алмашуусун структуралап, талапка ылайык форма-калыпка салуу, билдирүүнүн жыйынтыгын чыгаруу, маектин демилгечиси катары баштоо жана аяктоо, саламдашуу, ыраазычылык билдирүү, ж.б.; диалогду, илимий дискуссияны алып баруудагы, билдирүүнү түзүүдөгү этикеттин негизги формулаларын билип, колдоно билүү, ж.б.

Бул аталган функциялык категорияларды тандап, колдоно билүү тилдин бардык денгээлдери боюнча (фонетика, лексика, морфология, синтаксис) терең билимдерди жана билгиликтерди, кырдаалдардын шарттарына адекваттуу көндүмдөрдү (этномаданий өзгөчөлүктөргө ээ болгон коммуникативдик кептик жүрүм-турум боюнча) талап кылат.